

Kriminalomsorgens høgskole
og utdanningscenter KRUS

Kvinner under straffegjennomføring, en spesielt utsatt gruppe?

Bacheloroppgave

KRUS3900

Kandidatnummer. 163916

Kriminalomsorgens høgskole og utdanningscenter KRUS

Bachelorstudium i straffegjennomføring BA22V – Høst 2023

Antall ord:7525

Innholdsfortegnelse

1. Innledning.....	3
1.1 Valg av tema og førforståelse	3
1.2 Problemstilling.....	4
1.3 Avgrensing og begrepsavklaring	5
2. Metode.....	6
2.1 Litteratursøk.....	6
2.2 Kildekritikk.....	7
3. Litteraturgjennomgang	8
3.1 Lovbruddstyper og domslengde	8
3.2 Rusproblemer.....	11
3.3 Psykiske lidelser	12
3.4 Anstalter, bygningsmasse og ressurser	15
4. Oppsummerende drøfting.....	19
4.1 Kjønn og rusbruksutfordringer	20
4.2 Psykiske lidelser	20
4.3 Ulikheter i tilbudet på anstaltene	22
4.4 Påvirker kultur kvinners soning og opplevelsen av soningen?.....	23
5. Avslutning	25
6. Litteraturliste	27
6.1 Selvvalgt litteratur	31

1. Innledning

«Kvinner har i mange år hatt dårligere soningsforhold enn menn»

-Emilie Enger Mehl, justisminister (Regjeringen, 2023)

«Kvinnelige innsatte har ikke et dårligere soningstilbud»

-Ragnar Kristoffersen, Forsker ved KRUS (Kristoffersen, 2019)

Disse sitatene kommer fra to personer som på hver sin måte kan sies å være autoriteter. Justisministeren har ved tidspunktet for sitatet vært øverste leder for kriminalomsorgen i flere år og Kristoffersen har vært forsker ved Kriminalomsorgens høgskole og utdanningscenter siden 1997. Hvordan kan disse ha så vidt forskjellig virkelighetsoppfatning av soningstilbudet til kvinner i fengsel?

1.1 Valg av tema og førforståelse

Jeg har i mange år jobbet i en kvinneavdeling i et lukket fengsel for menn. Soningsforholdene til kvinner har vært et tema som har opptatt både betjenter og innsatte i hverdagen min. Samtidig er dette et tema som har vært mye fremme i media, spesielt de siste årene. I denne oppgaven ønsker jeg å se nærmere på statistikk og noen utvalgte forsknings- og andre analysebidrag som har bidratt til den utbredte oppfatningen om kjønnsforskjellene i soningsforhold, og jeg vil også forsøke å diskutere grunnlaget for konklusjonene som er trukket i disse bidragene. Samtidig ønsker jeg å se litt på hvorfor fagfolk kan være uenige om fakta i saken. Jeg har vært nødt til å begrense litteraturvalget i denne studien. Det betyr at det er mulig at mine vurderinger kunne blitt litt annerledes ved valg av annen litteratur. Samtidig er det et faktum at forskningen om kvinner i norske fengsler samlet sett ikke er omfattende, og det står enda dårligere til dersom vi snakker om kvinner under alle former for straffegjennomføring, ikke bare fengsel. De fleste bidragene handler om kvinner i fengsel, forstått som kvinner som oppholder seg i en fengselsanstalt. Mye av bidragene i debatten er dessuten rapporter skrevet av personer som i utgangspunktet ikke har forskningskompetanse, blant annet gjelder dette Sivilombudets og Likestillings- og

diskrimineringsombudets (LOMs) rapporter, som likevel i stor grad har formet oppfatningene i denne debatten. I min besvarelse vil jeg blant annet se på Sivilombudets bidrag, men jeg vil ikke trekke inn LOMs rapport ettersom denne i vesentlig grad bygger på synspunktene som er kommet fram i Sivilombudets rapporter.

Når en skal undersøke et fenomen må man være bevisst sin førforståelse, sine fordommer om temaet. Uten denne bevisstheten blir det lett til at man bare oppsøker teori eller forskning som støtter egne meninger (Dalland, 2020). Min førforståelse er preget av seks år som kontaktbetjent i avdeling for kvinner i et høysikkerhetsfengsel for menn, samt elleve år med annen variert erfaring fra høysikkerhetsfengsel. Å jobbe med kvinnelige innsatte fremsto som en annen opplevelse enn å jobbe med menn. En ting som ofte gikk igjen, var de kvinnelige innsattes egen oppfatning av at de sonet tyngre enn de mannlige innsatte. Min personlige oppfatning var at soningsforholdene deres var annerledes, men jeg kjente meg ikke igjen i at de sonet tyngre. Jeg ser derfor behov for å forsøke å legge min subjektive opplevelse av soningsforholdene til disse enkelte kvinnelige innsatte til side, og heller se på forskningen og statistikken med åpne øyne.

1.2 Problemstilling

Oppfatningen av hva som er gode eller dårlige soningsforhold vil avhenge av hva man setter søkelys på, hvilke forhold man trekker inn i en sammenligning, samt hva man personlig synes er viktigst. Det er en øvelse som åpner for subjektive svar. Jeg har derfor valgt å formulere problemstillingen slik at forskjellene mellom manne- og kvinnesoning blir tydelige, slik at leseren kan trekke konklusjonen selv:

«Hvordan skiller straffegjennomføringsforholdene til kvinner seg fra straffegjennomføringsforholdene til menn? Hva er kunnskapsgrunnlaget for oppfatningene som har festet seg, og kan det tenkes at konklusjonene er påvirket av forutinntatte holdninger til forventede forskjeller mellom kvinner og menn?»

Det siste punktet vil i liten grad bli forsøkt besvart i denne besvarelsen. Det er dessuten svært vanskelig å svare på, men det kan være berettiget å stille spørsmålet i diskusjonen av noen av funnene jeg trekker fram.

1.3 Avgrensning og begrepsavklaring

Denne oppgaven handler om kvinners soningsforhold. Ordet soning viser til personer som soner en rettskraftig dom, men jeg velger å også inkludere kvinner som sitter i varetekt i anstalt i denne gruppen. Dette valget begrunner jeg med at varetekt i praksis som regel er forhåndsavsoning av ubetinget fengselsdom fordi varetekten kommer til fradrag på den utmålte fengselsstraffen, og mange høysikkerhetsanstalter har et belegg som består av både varetekt og dom.¹

Kvinnelige domfelte som soner i samfunnet på forskjellig vis vil bli referert til, men jeg har valgt å ikke fokusere på dem i denne besvarelsen. Kvinner som soner straff i samfunnet, er dessuten som nevnt lite omtalt i forskning om domfelte kvinner.

---

¹ Se for eksempel Kriminalomsorgens årsstatistikk 2021, tabell «Kapasitetsutnyttelser - Gjennomsnittsbelegg/innsattkategori» side 32.

2. Metode

En metode er valg av fremgangsmåte for å skaffe og etterprøve kunnskap. Hvilken metode som passer best, vil avhenge av hvilke spørsmål man ønsker å få svar på eller belyse. Ofte vil en kombinasjon av ulike tilnærminger være en fordel for å kunne belyse et spørsmål.

I denne bacheloroppgaven er det mest hensiktsmessig å utforske problemstillingen ved bruk av litteraturstudie. Dalland (2020) beskriver at litteraturstudie gjøres ved å analysere eksisterende fagkunnskap, forskning og teori. Ettersom temaet for oppgaven omfatter forskning med motstridende påstander om temaet er det viktig at litteraturstudiet gjøres bredt og at artiklene det henvises til inneholder påstander og teorier som kan sammenlignes mest mulig konkret.

Dalland (2020, s. 156) skriver om at det bør henvises til primærkilder så langt dette er mulig. Enkelte steder i denne oppgaven kommer jeg likevel bevisst til å vise til sekundærkilder, og sammenligne disse med primærkildene. Hensikten er å vise hvordan tolkning av tall og beskrivelser, bevisst eller ubevisst, kan føre til ulik oppfattelse av virkeligheten.

2.1 Litteratursøk

Da jeg startet litteratursøket til oppgaven, begynte jeg med å notere artikler jeg hadde lest i løpet av studietiden som kunne være relevante. I bachelor pensumet er det bare tre artikler om kvinner i fengsel på engelsk, og ingen av disse omhandler kvinners soningsforhold generelt. For å finne annen aktuell litteratur har jeg benyttet meg av metodene semistrukturerte søk og snøballmetoden. Dalland (2020) beskriver semistrukturerte søk som planlagte søk i ulike databaser, der tålmodighet og åpenhet er viktig for å finne de beste kildene. Jeg begynte prosessen med søkeordene «kjønnsforskjeller i fengsel», «kvinner i fengsel», og de engelske tilsvarende «women/female», «inmate/convict», «prison/incarceration». De engelskspråklige kildene jeg fant var ofte ikke nyttige i en oppgave om kvinners soningsforhold i Norge, da andre land hadde egne problemstillinger som ikke var overførbare til norske forhold. Ved å kombinere med ordet «Norway» kom det derimot opp flere kilder på engelsk skrevet av nordmenn, om

norske forhold. Snøballmetoden innebærer å sjekke litteraturlisten i kjente kilder for å finne sammenhenger og beslektet informasjon (Dalland, 2020, s. 151-152). Jeg brukte snøballmetoden aktivt ved å lese tidligere bacheloroppgaver om tilsvarende tema, samt sjekke litteraturlisten i artikler jeg har benyttet meg av for å finne relevante kilder som ikke har vært pensum tidligere i studiet.

2.2 Kildekritikk

Kildekritikk handler om så godt som mulig vurdere i hvor stor grad kildene som blir brukt er egnet til å beskrive og belyse problemstillingen (Dalland, 2020, s 152). I arbeidet med problemstillingen i denne oppgaven ble det viktig å vurdere relevansen og kvaliteten på kildene. Det er skrevet mye om kvinnesoningsforhold, men mye av dette er ikke fagfellevurdert. Det er derfor viktig å lese disse kildene spesielt kritisk og samtidig være oppmerksom på muligheten for at en kjønnspolitisk motivert agenda kan ha farget valg av empiri og hvilke konklusjoner som er trukket. Jeg ønsker å vise at mye litteratur om kvinner i fengsel ser ut til å referere til sekundærkilder. Mengden sekundærkilder kan kanskje delvis forklares med at det har blitt gjort lite kvantitativ forskning på kvinners soningsforhold. En god del av den kvalitative forskningen på kvinner i fengsel tar også utgangspunkt i kvinners egen opplevelse av soningsforholdene. Slik jeg ser det kan dette lett fremstilles som dokumentasjon på reelt diskriminerende forhold uten at påstandene blir tilstrekkelig kontrollert for mulige vitenskapelige feil. Kan intervjupersonens førforståelse ha påvirket konklusjonen? Kan kvinnelige innsatte ha noe å tjene på å fremstille soningsforholdene verre enn de er? Er gruppene som sammenlignes egnet for sammenligning? Er forfatteren av undersøkelsen objektiv i rapporteringen av forholdene? Dette er eksempler på spørsmål som kan stilles, og som jeg vil forsøke å belyse.

3. Litteraturgjennomgang

3.1 Lovbruddstyper og domslengde

I en kronikk fra 2019 skriver Ragnar Kristoffersen at kvinner soner betydelig kortere dommer enn menn, samt at en større andel soner med elektronisk kontroll (EK). I utvalget hans sonet løslatte kvinner 85 dager mot menns 136 dager. Halvparten av løslatte kvinner sonet faktisk mindre enn en måned (Kristoffersen, 2019a). Tall i fra Statistisk Sentralbyrå viser følgende andel kvinner av innsatte og domfelte i 2021, målt i prosent av innsatte pr. 1. januar 2021 (SSB, 2022a):

Varetekt	6,7%
Dom sonet i anstalt	5,9%
Dom sonet på EK	11,2%
Forvaring	4,3%

Kristoffersens påstand om at kvinner får innvilget EK i en høyere andel enn menn ser ut til å gjelde også i 2021. I 2021 ble det avsagt 7369 ubetingede fengselsstraffer mot menn, sammenlignet med 847 dommer mot kvinner. 10,2 % av dommene gjaldt med andre ord kvinner. (SSB, 2022c). 11,2 % kvinneandel i EK pr. 1. januar gir en svak overrepresentasjon av kvinner, men forskjellen mellom menn og kvinner er liten. Forskjellen blir imidlertid tydeligere dersom vi ser på antall løslatelser etter soning med EK i 2021. 14,3 % av løslatelsene etter soning med EK gjaldt kvinner. (SSB, 2022d)

Statistisk sentralbyrå viser videre at kvinner ble løslatt fra dom etter følgende lovbruddskategorier i 2021 (SSB, 2022b). Tabellen viser hvor stor andel hver lovbruddstype utgjør av løslatte menn og kvinner

Kategori	Menn	Kvinner
Eiendomstyveri	4,4 %	4,99 %
Annen vinning	7,68 %	14,36 %
Eiendomsskade	0,75 %	0,83 %
Vold og mishandling	26,56 %	20,29 %
Seksuallovbrudd	8,02 %	0,94 %
Rusmiddellovbrudd	34,78 %	43,6 %
Ordens- og integritetskrenkelse	4,92%	3,95 %
Trafikkovertrødelse	11,19 %	8,53 %
Annet	0,38 %	0,52 %
Uoppgitt lovbruddsgruppe	1,32 %	1,98 %

Denne statistikken viser at det er noen klare kjønnsforskjeller. Kvinner blir i større grad dømt for vinningskriminalitet, og i mindre grad dømt for vold og seksuallovbrudd. I retningslinjene til straffegjennomføringslovens § 16 a Straffegjennomføring utenfor fengsel med elektronisk kontroll heter det at EK bare kan innvilges ved dom på inntil 6 måneder, og seksualforbrytelser er utelukket fra slik gjennomføring, og det er begrensninger med hensyn til om personer dømt for vold kan få slik gjennomføring, blant annet om «forholdet er begått mot barn eller en person som vedkommende bodde eller fortsatt bor sammen med, eller domfelte er domfelt for lignende forhold tidligere.» Det kan tenkes at kombinasjonen av korte straffer og denne forskjellen i kriminalitetstype hos kvinner sammenlignet med menn er en viktig årsak til at kvinner får innvilget mer soning under EK. Kristoffersen peker selv på at det at kvinner har en større andel kortere dommer kan være en forklaring på hvorfor kvinner får mer soning med EK, men han har

ikke sett nærmere på i hvilken grad forskjellene i kriminalitetstype mellom kjønnene kan forklare kjønnsforskjellen når det gjelder tilgang til soning med EK (Kristoffersen, 2019b).

I rapporten *Kjønn, soningsforhold og helseutfordringer i fengsel* står det at andelen kvinnelige straffedømte som soner for mer alvorlig kriminalitet er større enn for menn (Lundberg & Smith, 2023). Statistikken det vises til er en tabell over kriminalitet mellom 2016 og 2020 publisert av Kristoffersen i 2022 (Kristoffersen, 2022, tabell 2.10). Det fremkommer ikke hva som menes med alvorlig kriminalitet, men det refereres til at rundt 30% av kvinner soner for drap eller grov vold. Det året er kombinasjonen drap og vold 25% for menn. Samtidig står menn for 27% av seksualforbrytelser, der kvinner bare står for 4%. Det er min oppfatning at en ganske stor andel seksualforbrytelser kan regnes som alvorlig kriminalitet, og domslengden reflekterer dette, så at disse sees bort fra i vurderingen av hvilket kjønn som soner for mest alvorlig kriminalitet, synes jeg er underlig. Lundberg og Smith skriver videre at kvinner får 44% av soningsoppholdet på lavere sikkerhet, mot menns 29%, og de antar derfor at kvinner som sitter i høysikkerhetsfengsel har flere utfordringer enn menn fordi kvinner med færre utfordringer lettere får tilgang til andre straffealternativer. Det er krevende å trekke noen konklusjoner ut av disse statistikkene som Lundberg og Smith presenterer. Det kan naturligvis med en viss rett hevdes at kvinner soner lettere enn menn fordi de oftere soner på lav sikkerhet. På den annen side kan man hevde at kvinner soner tyngre enn menn fordi kvinner på høy sikkerhet dermed er en mer selektert gruppe med relativt flere og større utfordringer enn menn som soner i høysikkerhetsfengsel. Hvis menn derimot fikk innvilget soning i fengsel med lav sikkerhet i like stor grad som kvinner, ville muligens menn som blir værende på høy sikkerhet ha tilsvarende like store utfordringer som kvinnene. Differensieringen i behandlingen av kjønnene når det gjelder hvilken sikkerhet man soner i kan med andre ord ha en naturlig forklaring, der ulikheter som oppstår på et bestemt soningsområde – nemlig tilgangen til åpen soning – får konsekvenser for ulikheter som oppstår på et annet område, nemlig soning i fengsler med høy sikkerhet.

3.2 Rusproblemer

I Sivilombudsmannens rapport «Kvinner i fengsel» fra 2016 henvises det til Fafo- rapporten «Levekår blant innsatte» fra 2004 (Sivilombudsmannen, 2016a). Der fremkommer det at kvinner har en dobbelt så stor andel opiatbrukere som menn (Friestad & Hansen, 2004). Samtidig viser forskning at rusrelaterte lidelser er dobbelt så vanlig blant menn som blant kvinner (Mykletun et al, 2009). Sivilombudsmannen viser så videre til Cramer sin rapport «Psykiske lidelser hos domfelte i kriminalomsorgen» (2014), og påstår at denne viser at kvinner er klart mer belastet av rusproblematikk enn menn. Cramer sin rapport viser derimot at det ikke var kjønnsforskjeller i forekomst av hovedgruppene av symptomlidelser, herunder medregnet ruslidelser. Statistikken i forrige delkapittel viser at kvinner i større grad enn menn blir dømt til fengsel for rusmiddellovbrudd, men det er ikke tilstrekkelig til å trekke en konklusjon om at kvinner har større rusproblemer enn menn. En vesentlig mindre andel seksuallovbrudd hos kvinner vil for eksempel trekke opp andelene i de andre domskategoriene. Svendsen et al, som så på helseopplysninger hos løslatte i årene 2009 til 2019 fant imidlertid at narkotikamisbruksproblemet var mer utbredt hos kvinnelige løslatte enn hos menn (48 % vs. 34 %), men forskjellen var ubetydelig når det gjaldt alkoholmisbruk (26 % vs. 22 %) (Svendsen et al 2023).

Det skrives ofte at tilgangen på rusprogrammer kan være mangelfull for kvinner i norske fengsler. Kristoffersen (2019b) skriver derimot at kvinner som gruppe oftere får innvilget soning i behandlingshjem, samt at 12 % av kvinnelige innsatte påbegynte rusmestring i 2018. Kvinnene kom heller ikke dårligere ut med hensyn til deltakelse i programvirksomheten. Bucerius og Sandberg (2021) refererte til denne artikkelen samt rapporten «Lengst inne i fengselet» (Hellebust et al., 2021) når de viser til at kvinner har et mangelfullt behandlingstilbud.

²Kristoffersen har imidlertid ikke hevdet at behandlingstilbudet verken er mangelfullt eller godt

---

² Bucerius og Sandberg sier følgende: “Contrary to outsiders’ probable assumptions about Scandinavian countries, the Norwegian women did not have particularly ready access to relevant programming and treatment in prison (see, e.g., Kristoffersen 2019; Hellebust et al. 2021)” (Sideanvisning ikke oppgitt). Jeg antar at tilbudet er mangelfullt er en rimelig dekkende oversettelse av sitatet. Her er Kristoffersen feilsitert, noe Sandberg har beklaget overfor Kristoffersen (personlig kommunikasjon)

nok. Han viser at derimot at dersom vi tar hensyn til kjønnsforskjellen i domslengde, kommer ikke kvinnene dårligere ut enn menn.

Rapporten «Lengst inne i fengselet» refererer til Sivilombudsmannens rapport fra 2016 og en rapport fra Oslo Economics og Tyrilistiftelsen, som viser til at behandlingstilbudet «*kan vurderes* (min utheving) slik at kvinner i mindre grad har tilgang til likeverdige tjenester og tilbud – i hvert fall i deler av landet» (Hellebust et al. 2021).

I fengselet der jeg har jobbet har det i snitt vært om lag 6 % kvinnelige innsatte. Fengselet har også en rusmestringsenhet, der seks mannlige innsatte har mulighet for å sone. Kvinnene jeg har jobbet med har tidvis beklaget seg over at de ikke får det samme tilbudet som de mannlige innsatte, fordi de er kvinner. Det stemmer at fengselet har vurdert at sikkerheten til kvinnene må prioriteres over kvinnenenes mulighet til å delta i rusprogram sammen med menn. Internasjonale retningslinjer er veldig tydelige på at kvinner og menn skal sone hver for seg (UNODC, 2015, side 5). Samtidig har fengselet tilrettelagt så langt ressursituasjonen tilsier ved at kvinnene er blitt tilbudt rusmestringsamtaler med psykolog i en-til-en samtaler. Da det til enhver tid bare satt 12 kvinner på kvinneavdelingen i fengselet var det stor tidvis variasjon med hensyn til hvor mange kvinner med rusproblemer som befant seg på avdelingen. Å finne mer enn en kvinnelig innsatt på et gitt tidspunkt som ville kvalifisert til å sone på en rusmestringsavdeling, var ofte umulig, i hvert fall hvis kravene til motivasjon, domslengde og gruppedynamikk skulle være like strenge som for menn. I løpet av mine år i denne anstalten har rusmestringsavdelingen faktisk ofte slitt med å fylle de seks mulige plassene med mannlige innsatte, til tross for at antallet menn er nesten tjue ganger større. Jeg vil mene at selv om soningsforholdene for menn og kvinner ikke er like når det gjelder rusbehandling, så er det likevel ikke noe som tyder på at tilbudet ikke er likeverdig når man legger til grunn kriteriene som må oppfylles for å delta.

3.3 Psykiske lidelser

Sivilombudsmannen (2015, side 14) skriver at kvinner i fengsel er klart mer belastet enn menn av psykiske lidelser og henviser her til Cramer (Cramer, 2014). Cramer (2014) skriver derimot i

sammendraget at «vi fant ingen vesentlige kjønnsforskjeller i forekomsten av psykiske lidelser blant de domfelte» (side 5).

I en metaanalyse utført på 25 studier av psykose og alvorlig depresjon blant innsatte i mange land konkluderte forskerne at innsatte i fengsler i større grad lider av psykiske lidelser enn gjennomsnittet av befolkningen. Samtidig fant de ingen signifikante kjønnsforskjeller, ingen forskjeller på innsatte i varetekt og på dom og ingen signifikant endring over tid. Den største forskjellen som ble registrert var forskjellen mellom lav-inntektsland, og høyinntektsland. Bare psykiske lidelser diagnostisert etter ICD eller DSM ble tatt med i undersøkelsen (Fazel & Seewald, 2012).

I en artikkel fra 2011 om kjønnsforskjeller i psykisk helse i norske fengsler fremkommer det at to studier gjort i norske fengsler viser noen klare likheter og noen klare ulikheter mellom kjønnene (Amundsen, 2011). Studiene viste ingen kjønnsforskjeller i spørsmål om temperament og problemer knyttet til bruk av rusmidler. Det er derimot signifikante kjønnsforskjeller i forbindelse med angst, alvorlig depresjon og selvmordstanker før og under soning. En dobbelt så høy andel av kvinner har forsøkt å ta sitt eget liv før soning, men under soning er det en dobbelt så stor andel menn som har selvmordstanker. Begge kjønn opplever lik andel alvorlig depresjon, men kvinner opplever å ha signifikant større problemer med angst. Til tross for lik opplevelse av depresjon, så svarer langt flere av mennene at de har selvmordstanker under soning. Dette gir likevel ikke utslag i noen kjønnsforskjeller i selvmordsforsøk under soning. Lundberg og Smith (2023) referer til Amundsen når de skriver at kvinner dobbelt så ofte som menn har forsøkt selvmord før soning, men de unnlater å referere til Amundsens funn om at menn oftere vurderer dette under soning. At dette funnet ikke nevnes behøver ikke være tilsiktet. Det kan være et uttrykk for at forfatterne primært er opptatt av å rette søkelyset på kvinners soningsutfordringer.

Hammerlin skriver i «Selvmord og selvmordsnærhet i norske fengsler» at menn i samfunnet statistisk sett tar livet av seg tre ganger så ofte som kvinner totalt sett. Statistikk fra 1990 til 2007 viste at 56 menn og tre kvinner tok livet sitt i norske fengsler (Hammerlin, 2009). Det innebærer at 5 % av selvmordene i fengsel var kvinner, samtidig som vi vet at kvinneandelen av innsatte nesten alltid ligger rundt 5 – 6 %. Selv om tallgrunnlaget er for lavt til å si noe med sikkerhet, så

kan dette tyde på at kvinner og menn tar livet sitt i omtrent like stor utstrekning i fengsel.³ Det kan både tenkes at kvinners soningsforhold fører til at de tar livet sitt i større grad i fengsel enn i frihet, eller at de faktorene som fører til at personer havner i fengsel også gjør dem mer utsatt for selvmordsfare, uavhengig av kjønn. Det at kvinnelige fengselsdømte også får mer soning i frihet, og at disse soningsgodene primært tildeles kvinner med færre problemer og mer ressurser trekker i samme retning, som kan bidra til at kvinnelige innsatte som ikke får soning i frihet relativt sett kan ha flere utfordringer enn menn.

Det kommer frem av Kriminalomsorgens årsrapport av 2022 at det særlig i den siste tiden har vært en betydelig økning i bruk av sikkerhetsseng og sikkerhetscelle i Norge. Dette skyldes, ifølge Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI), en gruppe på tyvetalls kvinner med omfattende psykiske lidelser, som gir utslag i økt selvskading og selvmordsforsøk. I samme tidsrom har mannlige innsatte hatt en reduksjon i selvskading (KDI, 2022). At antallet psykisk syke kvinner i fengsel øker, og at dette gir seg utslag i selvskading og selvmord er bekymringsverdig. Samtidig har det i dette tidsrommet ikke vært noen betydelig endring i kvinners soningsforhold som kan forklare denne drastiske økningen. KDI vurderer at forklaringen ligger i manglende tilbud i psykiatrisk spesialisthelsetjeneste og at terskelen for å fengsle kvinner med psykiske problemer og forhøyet selvmordsrisiko er lav. Tall fra statistisk sentralbyrå viser at antallet døgnplasser ved psykiatrisk helsevern for voksne har gått ned med 376 siden 2015, en reduksjon på rundt 10% (SSB, 2023). Jeg legger til grunn at pasienter på døgnplasser er de sykeste pasientene, og samtidig antar jeg at behovet for psykiatrisk helsehjelp ikke har blitt betydelig redusert de siste åtte årene. Min påstand er at disse tallene sannsynligvis langt på vei kan forklare en økning i psykisk syke i norske fengsler.

Svendsen et al (2023), som analyserte forekomsten av psykiske lidelser blant innsatte mellom 2009 og 2019, fant at domslengden gikk opp blant kvinner. Samtidig gikk andelen psykiske lidelser og ruslidelser blant kvinnelige innsatte opp. Undersøkelsen deres registrerte klare forskjeller i psykiske lidelser blant menn og kvinner. Kvinnene hadde større sannsynlighet for en historie med psykiatriske lidelser (75 % vs. 59 %). De nevner at dette blant annet kan skyldes at mange kvinner soner dommene sine med EK, der man kan forvente at innslaget av psykiske

---

³ Beleggsprosenter er imidlertid et litt grovkornet mål på eventuelle kjønnsforskjeller i selvmordshyppighet ettersom den ikke tar hensyn til forskjellen mellom kjønnene i antallet personer som innsettes og den individuelle varigheten av fengselsoppholdet.

problemer vil være mindre. Spesielt personlighets- og tilpasningsforstyrrelser økte, og det var en merkbar økning i komorbiditet, dvs. kombinasjon av flere lidelser samtidig. De anbefalte at politikere følger nøye med på utviklingen, innfører screeningverktøy ved innsettelse, samt et forbedret samarbeid mellom kriminalomsorg og helsevesenet. De nevner imidlertid noen mulige feilkilder i tolkningen av økningen i det registrerte omfanget av psykiske lidelser hos kvinnelige innsatte, blant annet kjønnsforskjeller i bruk av helsetjenester, med mer diagnostisering som konsekvens:

“Nevertheless, the use of registry data, especially for estimating disease prevalence, also introduces several limitations to this study. First, it might be more appropriate to consider our estimates to reflect a person’s history of secondary health care utilization rather than a prevalence per se - and that these estimates are likely underestimates of the true prevalence. Moreover, the trends and estimates presented in this study might be sensitive to several unmeasured factors, such as temporal changes and potential gender differences in health seeking behavior and the availability of health services, which might have influenced the probability of having a diagnosis recorded in NPR⁴.” (Side 7).

3.4 Anstalter, bygningsmasse og ressurser

Per 17. august 2022 var det 12 fengsler i Norge med kvinnelige innsatte. Bredtveit, Evje, Ravneberget og Kragerø er rene kvinnefengsel. Trondheim og Bergen hadde kvinneavdelinger og sammenlagt med de innsatte på de rene kvinnefengslene utgjør dette 90 % av alle kvinnelige innsatte i Norge (Lundberg & Smith, 2023). Etter et selvmord 11. mars 2023 på Bredtveit ble det besluttet å gjøre om Skien fengsel til et høysikkerhetsfengsel for kvinner (Regjeringen, 2023a). Samtidig ble kvinneavdelingene i Bergen, Stavanger, Agder, Telemark og ved Ullersmo fengsel lagt ned og soningsplassene overført Skien. Målet med denne omorganiseringen har vært å unngå at kvinner soner sammen med menn, samt at det skal bedre kunne legges til rette for kvinner med psykiske lidelser. En konsekvens av dette er at nærhetsprinsippet fravikes for å kunne gi et bygningsmessig bedre tilbud til kvinner som soner på høysikkerhet. «Nærhetsprinsippet innebærer at domfelte i størst mulig grad skal gjennomføre straffen i nærheten av hjemstedet sitt. Formålet med dette er å legge til rette for kontakt med familie og nærmiljø under

---

⁴ NPR = National prison registry

straffegjennomføring og styrke overgangen til samfunnet etter at straffen er gjennomført» (Regjeringen, 2020-21).

I denne prosessen har også regjeringen foreslått å bruke 55 millioner kroner på å etablere en nasjonal forsterket felleskapsavdeling (NFFA) ved Skien fengsel, i likhet med den som ble åpnet på Ila fengsel i år, 2023 (Regjeringen, 2023b). De innsatte som må sone på NFFA i Ila fengsel må også i noen grad måtte regne med at man ikke kan oppfylle nærhetsprinsippet for å kunne motta et slikt nødvendig og verdig soningstilbud. Jeg har gjort søk i Google Scholar, samt ordinære søk, uten å finne noen som helst kritikk av at NFFA er problematisk i forbindelse med nærhetsprinsippet. Jeg legger derfor til grunn at det også for kvinner blir vurdert at behovet for nødvendig psykisk helsehjelp overstyrer nærhetsprinsippet. På Ila fengsel krevde etableringen av en slik avdeling omfattende byggearbeid, så det er nærliggende å tro at det vil ta noe tid før denne avdelingen er operativ i Skien fengsel. Inntil videre kan det derfor med en viss rett hevdes at mannlige innsatte med mer alvorlige psykiske lidelser har et bedre tilbud enn kvinnelige innsatte med tilsvarende problemer.

Sivilombudsmannens rapport «Kvinner i fengsel» fra 2016 viste til at bygningsmassen i de to rene kvinnefengslene de hadde besøkt, Bredtveit og Kragerø fengsel var lite tilfredsstillende (Sivilombudsmannen, 2016a). Kragerø fengsel var blitt omgjort til kvinnefengsel samme år etter å ha vært mannsfengsel siden slutten av 1800-tallet (Sivilombudsmannen, 2016b). I 2023 er fengselet blitt omgjort til mannsfengsel igjen. Jeg stiller imidlertid spørsmål ved relevansen av omtalen av forholdene ved Kragerø fengsel som systematisk diskriminering av kvinner ettersom fengselet nesten utelukkende har vært et tilbud til menn, noe Sivilombudsmannen ikke har vektlagt i sin rapport.

Bredtveit fengsel har lenge vært Norges største høysikkerhetsfengsel for kvinner, med tilhørende avdeling for lav sikkerhet. Fengselet ble bygget i 1921 som «læreheim for unge lovbrøyttere med antatt forbedringspotensial». Bygningsmassen har derfor ikke samme standard som nyere norske fengsler. Til tross for dette fremkommer det i Sivilombudsmannens rapport at innsatte på Bredtveit stort sett er fornøyd med besøksavdeling, helseavdeling, arbeid og skoletilbud (Sivilombudsmannen, 2016a).

De blandede fengslene som Trondheim, Bergen, Stavanger, Tromsø og Drammen fikk derimot mer kritikk for å gi kvinnene et dårligere tilbud enn menn. Luftegårdene var jevnt over mindre, ikke tilgjengelig like ofte, eller måtte deles med menn. Sanitærforholdene i Trondheim og Drammen ble kritisert for å mangle toalett på cellene for kvinner. Jeg har ikke noe grunn til å anta at dette ikke også gjelder celler der det sitter menn.

Det beskrives i temarapporten at det i Bergen fengsel ikke er tilbud til kvinner om å oppholde seg i friluft daglig (Sivilombudsmannen, 2016a), med referanse til Sivilombudsmannens besøksrapport i Bergen fengsel. I besøksrapporten fremkommer det at samtlige innsatte ikke opplever et tilstrekkelig luftetilbud, både menn og kvinner. Ledelsen i fengselet mente at de innsatte fikk dette tilbudet, til tross for innsattes påstander om det motsatte (Sivilombudsmannen, 2014). Denne forskjellen i opplevelse skyldes mest sannsynlig at innsatte i Bergen fengsel som ikke har tilgang til den store luftegården syv dager i uken har tilgang på terrasseområder med friluft i mange timer hver ettermiddag. Dermed blir det et definisjonsspørsmål hva som skal regnes som «opphold i friluft». Jeg ønsker å trekke dette frem for å vise hvordan ulik oppfatning av begreper som «opphold i friluft» kan føre til ulik konklusjon med hensyn til hva som kan tolkes som diskriminerende strukturer. Både mannlige og kvinnelige innsatte hadde samme opplevelse av at de ikke fikk lufte så mye som loven tilsa. Sivilombudsmannen velger å tolke forholdene når det gjelder lufting med disse ordene: «Det fremkom imidlertid opplysninger som tydet på at de kvinnelige innsatte på boenhet C-5 og C-6 ikke fikk tilbud om å oppholde seg i friluft daglig.» (Sivilombudsmannen, 2016a). Uttrykket «tyder på» er tilstrekkelig forbeholdent til at det åpnes for at oppfatningen kan være feil. Samtidig er det sterkt nok til at det etterlater et inntrykk av at kvinner behandles dårligere enn menn.

I blandede fengsler fikk Sivilombudsmannen ved flere anledninger informasjon om at kvinnelige innsatte følte seg utrygge i enkelte situasjoner. Dette kunne skyldes tilstedeværelsen av mannlige innsatte eller fraværet av betjenter. I rapporten fremkommer det at dette kan føre til større isolering for kvinnene (Sivilombudsmannen, 2016a, side 66). Det oppgis ikke tall på hvor mange som føler seg utrygge, eller tilsvarende tall for mannlige innsatte på felleskapsavdelinger. Dette gjør det vanskelig å kunne si noe sikkert om kvinners opplevelse av utrygghet målt mot menns. Min erfaring som fengselsbetjent er at det også er mange menn som føler seg utrygge i fengsel, både på høy og lav sikkerhet. Denne utryggheten blir ofte uttrykt i en-til-en samtaler. Det kan

tenkes at kjønnsforskjeller i kommunikasjon om egne følelser kan forklare hvorfor kvinnene tilsynelatende mer åpent uttrykker følelsen av utrygghet. I den grad det finnes en slik kjønnsforskjell i hva innsatte uttaler seg om eller hvordan de opplever soningsforholdene, kan jeg ikke huske å ha sett dette nevnt i de undersøkelsene som jeg har lest om kvinner soningsforhold. Men her må jeg ta forbehold om at det kan foreligge undersøkelser som jeg ikke kjenner til.

På den annen side uttalte over halvparten av kvinnene intervjuet av Juridisk rådgiving for kvinner (JURK) at de foretrakk å sone i fengsel med menn. De begrunnet dette med at dette ga en følelse av normalitet, eller de viste til at blandede fengsler kunne gi et bedre tilbud enn rene kvinnefengsler (Vige, 2018). Dette går egentlig på tvers av Sivilombudets anbefalinger, som primært viser til at kvinner har dårligere tilbud i blandingsfengsler. Her støtter ombudet seg blant annet til beskrivelser av soningsforhold i andre land og internasjonale anbefalinger om å unngå kjønnsblanding i fengslene på grunn av faren for overgrep mot kvinner, som ikke nødvendigvis er like dekkende for norske forhold. Det fremkommer heller ikke i den undersøkelsen hvem av kvinnene som foretrekker å sone i blandede fengsler, og hvem som ikke gjør det. Her kan det være viktige forskjeller mellom kvinnene, som man bør se nærmere på i fremtidige undersøkelser.

Selv om det blir anekdotisk og uten nevneverdig vitenskapelig verdi, så tilsier min erfaring fra kjønnsblandet fengsel at det er hovedsakelig to grupper kvinner som ønsker kontakt med mannlige innsatte under soningen sin.

Den første gruppen er utenlandske kvinner, spesielt de som språklig eller kulturelt har vansker med å finne sosialt fellesskap på avdelingen. Mannlige medfanger vil øke tilgangen til personer med samme land- og kulturbakgrunn. Disse oppsøker ofte mannlige innsatte som snakker deres språk, og/eller kommer fra tilsvarende land og kulturer. Fengselet må uansett gi kvinnene beskyttelse mot mulig utnyttelse og overgrep i relasjoner med mannlige innsatte. Fengselet bør uavhengig av hva kvinnen uttrykker at hun ønsker, være klar over risikoen og sørge for god sikkerhet.

Den andre gruppen innsatte kvinner som etter min erfaring gjerne oppsøker mannlige innsatte er kvinner som er aktive deltagere i byens rusmiljø. Disse kvinnene har ofte venner og kjærester som sitter inne samtidig, og de ønsker sosial omgang med disse. Det kan tenkes at disse kvinnene

opp søker mannlige innsatte for å få større tilgang til rus enn det som er tilgjengelig på kvinneavdelingen. Undersøkelser har vist at kvinner i rusmiljøer oftere enn kvinner flest har blitt utsatt for vold, både tidligere og i rusmiljøet de tilhører (se for eksempel Børjesson et al, 2020). Disse funnene er imidlertid ikke direkte overførbare til fengslene ettersom de gjelder forhold utenfor fengsel. Faren for at kontakt med mannlige innsatte for denne gruppen kvinnelige innsatte kan utgjøre en økt risiko for misbruk av mannlige innsatte, er likevel til stede. Denne mulige, økte risikoen må fengselet ta hensyn til dersom de blander kvinnelige rusbrukere med mannlige innsatte.

4. Oppsummerende drøfting

Bakgrunnen for problemstillingen i denne oppgaven har vært behovet for å se nærmere på kunnskapsgrunnlaget for de mange og til dels ulike påstandene om kvinners soningsforhold i Norge. For å kunne svare på problemstillingen har jeg tatt for meg noen utvalgte eksempler på forskning og rapporter som har fått relativt mye oppmerksomhet, og som trolig har vært sentrale opinionsdannere når det gjelder oppfatningen om soningsforholdene for kvinner.

Soningsforhold er imidlertid et meget vidtfaende begrep og omfatter ikke bare forholdene i fengslene. Jeg valgte å trekke inn statistikk og litteratur innenfor noen begrensede temaer som forskningen har vært opptatt av, nemlig kjønnsforskjeller i rusbruksutfordringer, psykiske problemer og ulikheter i tilbudet i anstaltene.

Utvalget av studier og rapporter jeg har sett på er likevel begrenset. Jeg må derfor ta forbehold om at mine vurderinger kunne blitt noe annerledes eller brakt inn andre nyanser dersom jeg hadde brukt andre eksempler på litteratur om soningssituasjonen for kvinner. Min gjennomgang viser likevel at litteraturen jeg har trukket inn i analysen, samlet sett har bidratt til å befeste inntrykket av at kvinner kommer dårligere ut enn menn.

Under vil jeg kort trekke fram noen styrker og svakheter ved bidragene jeg har sett på med hensyn til temaene jeg har valgt å sette søkelys på.

4.1 Kjønn og rusbruksutfordringer

Sivilombudsmannen (2016) viser til Friestad og Hansens (2004) rapport, som sier at kvinner i større grad enn menn er opiatavhengige. Dette er imidlertid en utvalgsstudie av innsatte på et bestemt tidspunkt og har derfor begrenset overføringsverdi hvis man skal uttale seg om utviklingen over tid..

Nyere rapporter (Svendsen et al 2023) viser også en større andel rusproblemer blant løslatte kvinner. Rapporten henter tallene sine ut fra norsk pasientregister og inkluderer alle innsatte i varetekt, og innsatte på dom i høy-/ og lav sikkerhet i årene 2009 - 2019. De registrerte en økning i komorbide lidelser, spesielt etter 2014. Styrken i denne rapporten er det store antallet personer som inngår i studien, samt at de undersøkte personene ikke kan påvirke resultatet. Forskerne påpeker likevel selv at det kan være usikkerhet forbundet med tallene, da diagnosene som inngår i studien også er et uttrykk for omfanget i bruken av helsetjenester, og ikke nødvendigvis et riktig mål for personens rus- og psykiatrihistorikk. De uttrykker selv at innføringen av EK også kan ha hatt stor påvirkning på populasjonen som soner i fengsel. Det er likevel liten tvil om at kvinner i fengsel har store utfordringer med rus, andelen er større enn menn, og denne studien er metodisk sett sterk, og gir styrke til oppfatningen om at kvinner i fengsel har mer rusproblemer enn menn og at problemet har vært økende. Forskningen tyder enten på at rus kan ha en større kriminogen betydning hos kvinner enn hos menn, eller at menn oftere utøver kriminalitet uten rusavhengighet som utløsende faktor. Soningstilbudet bør ta hensyn til dette.

4.2 Psykiske lidelser

Kunnskapsgrunnlaget jeg har undersøkt gir litt ulikt svar. Alle kildene er enige om at domfelte generelt er mer plaget av psykiske lidelser enn gjennomsnittet av befolkningen. Noen av kildene velger å fokusere på kvinner som soner i anstalt, og noen inkluderer andre domfelte. Cramer (2014) sin undersøkelse, som for eksempel Sivilombudsmannen (2015) referer til, baserer seg på

intervjuer av domfelte innsatte i fengsel, der innsatte selv rapporterer om symptomer. Innsatte i varetekt og innsatte som av forskjellige grunner ikke kunne delta ble ikke inkludert. Cramer selv understreker at intervjuene ikke kan sidestilles med en psykiatrisk vurdering gjort av kvalifisert helsepersonell. Ved bruk av slik selvrapporing kan det oppstå målefeil, og kanskje særlig når det gjelder å uttale seg om kjønnsforskjeller. Det kan tenkes at kvinnelige innsatte uttrykker seg mer åpent om lidelsestrykket sitt enn menn. Rapporten til Cramer gir imidlertid ikke uttrykk for at dette er vurdert. Til tross for en mulig forventning om kjønnsforskjeller i forekomstene av psykiske lidelser blant innsatte, kunne ikke Cramer finne en slik forskjell. Det er likevel en mulighet for at de sykeste kvinnene i norske fengsler ikke er blitt inkludert i denne undersøkelsen. Hvor mange dette gjelder er vanskelig å si, og rapporten er fra 2014. De sykeste kvinnelige innsatte som er overrepresentert med hensyn til selvskading, selvmordsforsøk og som legges i belteseng, vil neppe kunne delta i en slik studie, men det kan samtidig tenkes at disse ville bidra til å forsterke bildet av større psykiske utfordringer hos kvinnelige innsatte.

Fazel og Seewald (2012) fant heller ikke signifikante kjønnsforskjeller i sin metaundersøkelse av psykiske lidelser blant innsatte. Funnene deres fremstår robuste da de har inkludert forskning fra et stort antall land, og at de har lagt til grunn diagnoser i henhold til anerkjente diagnose-systemer. Cramer (2015) refererer flere steder til Fazel og Seewald (2012) og at hun finner tilsvarende resultater. Jeg stiller meg undrende til at Sivilombudsmannen (2015, side 14) likevel velger å tolke funnene til Cramer med et utsagn om at «kvinnelige innsatte var klart mer belastet». Jeg kan ikke se at ombudet har tilfredsstillende dekning for dette utsagnet. Dette blir videre en kilde til feiloppfatning når andre som uttaler seg om kvinnesoning ofte refererer til Sivilombudets rapport.

Før den påståtte økningen i psykiske lidelser som er rapportert de siste årene hevder Hammerlin (2009) at kvinner i fengsel begår selvmord i like stor utstrekning som menn i fengsel, i motsetning til ellers i samfunnet, der menn begår klart oftere selvmord. En del av litteraturen som beskriver psykiske lidelser hos innsatte viser til kjønnsforskjellene ellers i samfunnet når de uttaler seg om kvinnes situasjon i fengslene. Samtidig ser det ut som mange er enige om at kjønnsforskjellene i fengsel er mindre enn ellers i samfunnet. Samlet sett kan dette tyde på at forskjellene mellom kjønnene ikke er store. Det som taler mot denne vurderingen er økningen i antall psykiske lidelser hos kvinner i fengsel i nyere tid, som Svendsen et al (2023) påpeker.

Kvinner og menn i fengsel har mer til felles som gruppe enn gjennomsnittskvinnen og den domfelte kvinnen. Forfattere som tenker å beskrive kjønnsforskjeller blant innsatte bør derfor kanskje være forsiktig med å trekke inn statistikk på kvinner som gruppe når de beskriver kvinner i fengsel.

4.3 Ulikheter i tilbudet på anstaltene

Kvinnelige innsatte utgjør en mye mindre gruppe enn mannlige innsatte. Samtidig er det færre fengsler tilgjengelig for soning. Tidligere har dette ført til at kvinner ofte har måttet sone sammen med menn, men det siste året har politiske vedtak ført til at kvinner nå nesten utelukkende sitter i egne enheter. Justisministerens utsagn om kvaliteten på kvinnesoning (side 3) ble uttalt i forbindelse med denne politiske kursendringen

Bredveit fengsel har, bortsett fra noen bygningsmessige kvaliteter, blitt vurdert å ha tilfredsstillende tilbud om arbeid, skole og rusmestring. Den nyere kritikken av det psykiatriske tilbudet der kan tenkes å skyldes en sterk økning i behovet, ikke tilbudet i seg selv. At forvaringsanstalten Bredtveit ikke har NFFA slik forvaringsanstalten Ila har kan med rette sies å en forskjell i soningstilbud. Det er samtidig viktig å peke på at NFFA på Ila nylig er blitt ferdigstilt, og det er nå avgjort at en tilsvarende avdeling skal bygges på Skien. Med forbehold om at dette faktisk blir gjennomført, med tilsvarende kvalitet som på Ila, vil jeg mene at kvinner har et likeverdig tilbud som menn på dette området

Fengsler med soning for menn og kvinner har stort sett hatt egen kvinneavdeling. Bakgrunnen for å ha kvinneavdelinger i mannsfengsler kan blant annet forklares med nærhetsprinsippet og til en viss grad logistikkutfordringer knyttet til transport om alle kvinner i varetekt skulle vært samlet samme sted. Tilbudet for kvinner på slike kvinneavdelinger er blitt kritisert for å være for begrenset. Spesielt mangelen på rusprogram blir ofte løftet frem som eksempel på at kvinner har et dårligere soningstilbud enn menn til tross for at Kristoffersen (2019b) påpeker at kvinnelige innsatte faktisk kommer like godt eller bedre ut dersom man ser på tilgangen til rusmestring og opphold i behandlingshjem og korrigerer for forskjellen i soningstid

Det skal selvfølgelig etterstrebes å gi alle innsatte et så godt soningstilbud som mulig. Større enheter har naturlig nok bedre forutsetninger for å gi et variert tilbud enn små enheter. Det er min oppfatning at det er mer riktig å sammenligne tilbudet på de små kvinneavdelingene med tilsvarende små lukkede enheter for menn. For eksempel er Haugesund fengsel et fengsel med kapasitet til 18 innsatte. Hvis innsatte der ønsker rusprogram eller seksualforbryterprogram, må de søke seg over til et større fengsel. Ingen av studiene jeg har sett på har foretatt denne type sammenligninger.

4.4 Påvirker kultur kvinners soning og opplevelsen av soningen?

Kristoffersen (2019b) skriver at kvinner som soner i anstalt soner i snitt seks måneder, mot menns elleve måneder. Samtidig viste jeg tidligere i oppgaven til at det skrives at kvinner soner for mer alvorlig kriminalitet enn menn. Kristoffersen mener at vi ikke kan utelukke at kulturforskjeller i synet på menn og kvinner påvirker straffeutmåling og vilkårene kvinnene soner under. Påstanden hans er at siden bedring av kvinners forhold i alle deler av samfunnet har vært en integrert del av norsk kultur i mange år, så kan dette føre til bevisst eller ubevisst forfordeling av kvinner. Hvis Kristoffersens påstand om at kulturforskjeller påvirker hvordan vi dømmer dem og hvordan de soner stemmer, vil dette kunne tyde på en slags infantilisering av kvinner, der de fremstår som ofre fremfor aktive gjerningspersoner. En slik holdning vil kunne tenkes å motarbeide en god tilbakeføring til samfunnet, da ansvarliggjøring er en viktig del av en endringsprosess.

I en artikkel fra Australia om kjønnsforskjeller i straffeutmåling vises det til at også der dømmes kvinner til kortere dommer, samt at de gjennomfører en større del av straffen i samfunnet (Gelb, 2010). Dette funnet er i samsvar med hva Kristoffersen (2019b) også hevder. Gelb (2010) forklarer forskjellene med kjønnspåvirkede forskjeller i utført kriminalitet, og at kvinner oftere enn menn har flere formildende omstendigheter som fører til gunstigere straffe- og soningsvilkår. Det er ikke kjønnen i seg selv som skaper forskjellen, men formildende, sosiale omstendigheter som er mer utbredt hos kvinner enn hos menn (Gelb, 2010).

Til tross for en allerede høyere andel kvinner enn menn på EK og lavere sikkerhet (Kristoffersen 2019b), så skriver Sivilombudsmannen at det fremdeles sitter kvinner på høyere sikkerhet enn det saken deres skulle tilsi (Sivilombudsmannen, 2016a). Det kan selvsagt forekomme, men det er ingen grunn til å tro at dette ikke også gjelder menn.

I den grad flere korte dommer og større innslag av formildende omstendigheter bidrar til at kvinnene lettere får tilgang til lempeligere soningsforhold og andre soningsgoder, er det grunn til å anta at de kvinner som må sone med høy sikkerhet allerede er blitt vurdert for lavere sikkerhetsnivå, men at dette kanskje ikke ble funnet forsvarlig.

5. Avslutning

Utgangspunktet for denne oppgaven var å sammenligne soningsforholdene til kvinner med soningsforholdene til menn. Det sier seg selv at det ikke er mulig å sammenligne alle forhold som kan ha betydning for hvordan innsatte opplever soningen. Kvinner i fengsel er ikke en ensartet gruppe, noe menn heller ikke er. Jeg valgte å sette søkelys på temaene rus, psykiatri og noen aspekter ved forholdene i fengsel. Min gjennomgang gir ikke grunnlag for å trekke noen bastante konklusjoner om eventuelle forskjeller mellom menn og kvinner. Noen objektive forskjeller mellom kjønnene ser imidlertid ut til å kunne forklare hvorfor kvinner på noen områder kommer bedre ut enn menn, som for eksempel annen kriminalitetstypfordeling hos domfelte kvinner, kortere dommer og større innslag av sosiale forhold som kan gi lettere tilgang til enkelte tilbud. Tilsvarende objektive forskjeller kan også forklare hvorfor kvinner på noen områder kommer dårligere ut enn menn.

Det skrives mye om kvinnesoning, men det finnes lite kvantitativ, komparativ forskning som kan gi grunnlag for en bedre sammenligning av situasjonen for menn og kvinner. Mye av forskningen på kvinner i fengsel er kvalitativ, utvalgsbasert forskning med begrenset antall deltakere, der man heller ikke alltid har sørget for representative utvalg. Flere kvantitative og komparative studier som tar for seg flere aspekter ved soningssituasjonen enn det som litteraturen hittil har dekket, vil kunne bidra til sikrere og bredere konklusjoner om eventuelle kjønnsforskjeller for domfelte i eller utenfor fengsel.

Finnes det kvinner i Norge med dårligere soningsforhold enn mange menn? Utvilsomt. Finnes det også kvinner i Norge med bedre soningsforhold enn mange menn? Også utvilsomt. Om menn og kvinner skal sone i separate enheter fremstår derimot som et mer komplisert spørsmål.

Individuelle problemer og behov bør i større grad være førende for hvilken soning som kan tilbys, fremfor utelukkende å se på behovene til gruppen innsatte tilhører, hvis vi skal kunne tilby en kriminalomsorg som gir innsatte så likeverdige forhold som mulig. Mye tyder på at kvinner i fengsel har mer til felles med menn i fengsel enn med kvinner utenfor fengsel.

Forskjeller innenfor soningskvalitet fremstår mer som et resultat av manglende ressurser enn en bevisst diskriminering mot enkelte grupper. Det fremstår også uhensiktsmessig å vurdere innsattes soningstilbud basert på kjønn, fremfor behov og ressurser.

6. Litteraturliste

Amundsen, M (2011) Kjønnforskjeller i psykisk helse i norske fengsler *Nordisk Tidsskrift for Helseforskning, Vol 7 nr. 2*

<https://doi.org/10.7557/14.2223>

Bucerius, S og Sandberg, S (2022) Women in Prisons, *Crime and Justice Volume 51, Issue 1: Prison and Prisoners*, The University of Chicago Press, s.137-186 (S.164)

Børjesson, P., Eriksson, E., Larm, P, Hellström, C & Rødlund, A. (2021) Vem ser oss? En studie om kvinner i missbruk och deras upplevelser av våld i nära relation, *Länsstyrelsen i Västmanlands län*.

<https://catalog.lansstyrelsen.se/store/23/resource/19>

Cramer, Victoria (2014) Forekomst av psykiske lidelser hos domfelte i norske fengsler, Kompetansesenter for sikkerhets-, fengsels- og rettspsykiatri, Helseregion Sør-Øst, Prosjektrapport 2014-1.

Gelb, K (2010) Gender Differences in Sentencing Outcomes, State of Victoria, Sentencing Advisory Council.

https://www.sentencingcouncil.vic.gov.au/sites/default/files/2019-08/Gender_Differences_in_Sentencing_Outcomes.pdf

Hellebust, M., Scharff Smith, P., Lundeberg I. og Skilbrei M.-L. (2021). Lengst inne i fengselet – kvinnelige innsatte med behov for helsehjelp. Universitetet i Oslo.

https://www.ldo.no/globalassets/ldo_2019/bilder-til-nye-nettsider/rapporter/lengst-inne-i-fengselet.pdf

Kriminalomsorgsdirektoratet (2021) Virksomhetsstrategi for kriminalomsorgen,

https://kriminalomsorgen.custompublish.com/getfile.php/4809326.823.mbtqwblbkpljqk/KDI_strategibrosjyre+2021-2026_FERDIG.pdf

Kriminalomsorgsdirektoratet (2022) Årsmelding 2022

<https://kriminalomsorgen.custompublish.com/getfile.php/5181741.823.wlqstlizblbwa/Kriminalomsorgens+%C3%A5rsrapport+2022+m.+vedlegg.pdf>

Kristoffersen, R. (2019a) Kvinnelige innsatte har ikke et dårligere soningstilbud.

<https://forskning.no/alkohol-og-narkotika-arbeid-kriminalitet/kvinnelige-innsatte-har-ikke-et-darligere-soningstilbud/1290441>

Kristoffersen, R., (2019b) Discrimination against women sentenced to prison in Norway is a myth.

<https://www.compen.crim.cam.ac.uk/Blog/blog-pages-full-versions/discrimination-against-women-sentenced-to-prison-in-norway-is-a-myth> (Published 1.7.2019)

Kristoffersen, R. (2022). Correctional Statistics of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden 2016 – 2020

Lundberg&Smith (2023) Kjønn, soningsforhold og helseutfordringer i fengsel *Kritisk juss Volum 49, nr 1-2* S.27-50

M. Amundsen (2011) Kjønnforskjeller i psykisk helse i norske fengsler. *Nordisk Tidsskrift for Helseforskning, nr. 2.* s. 8

https://www.marie-lisbet.no/wp-content/uploads/2014/08/kjonnforskjeller_psykisk_helse.pdf

Fazel, S., & Seewald, K. (2012). Severe mental illness in 33 588 prisoners worldwide: Systematic review and meta-regression analysis. *The British Journal of Psychiatry, 200(5)*, 364-373.
doi:10.1192/bjp.bp.111.096370

Mykletun, A., Knudsen, A. K., & Mathiesen, K. S. (2009). Psykiske lidelser i Norge: Et folkehelseperspektiv. Nasjonalt folkehelseinstitutt. S. 13-22

<https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2009-og-eldre/rapport-20098-pdf-.pdf>

Regjeringen (2007-2008) Stortingsmelding nr. 37, Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn, Justisdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-37-2007-2008-/id527624/?ch=3>

Regjeringen (2020-2021) Stortingsmelding nr. 39, Kriminalomsorgsmeldingen – fremtidens kriminalomsorg og straffegjennomføring, Justisdepartementet. S.5

<https://www.regjeringen.no/contentassets/86e5b47b2b1a4c91a4f68be3153177b6/no/pdfs/stm202020210039000dddpdfs.pdf>

Regjeringen (2023a) Pressemelding Nr: 33 – 2023

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/mehl-varsler-strakstiltak-for-bredtveit-skien-fengsel-blir-gjort-om-til-kvinnefengsel/id2967897/>

Regjeringen (2023b) Pressemelding Nr: 79 – 2023

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/regjeringens-gjenoppbygging-av-kriminalomsorgen-fortsetter/id2996954/>

Sivilombudsmannen (2016a) Kvinner i fengsel. s. 14, s. 20, s.32.

https://www.sivilombudet.no/wp-content/uploads/2017/05/Temarapport_Kvinner-i-fengsel.pdf

Sivilombudsmannen (2016b) Besøksrapport Telemark fengsel, Kragerø avdeling s.6

<https://www.sivilombudet.no/wp-content/uploads/2017/04/Krager%C3%B8-fengsel-bes%C3%B8ksrapport-2016.pdf>

Sivilombudsmannen (2014) Besøksrapport Bergen fengsel s.20-21

<https://www.sivilombudet.no/wp-content/uploads/2014/12/Bergen-fengsel-bes%C3%B8ksrapport-2014.pdf>

Statistisk sentralbyrå (2022a) *10530: Innsatte, etter fengslingsstype, kjønn, statistikkvariabel, år og alder* [Statistikk]

<https://www.ssb.no/statbank/table/10530/tableViewLayout1/>

Statistisk sentralbyrå (2022b) *10557: Løslatelser, etter hovedlovbruddstype, kjønn, statistikkvariabel, år og fengslingsstype* [Statistikk]

<https://www.ssb.no/statbank/table/10557/tableViewLayout1/>

Statistisk sentralbyrå (2022 c) *Tabell 3. Straffereaksjoner og straffbare forhold pr. reaksjon etter kjønn og type reaksjon:*

<https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/kriminalitet-og-rettsvesen/statistikk/straffereaksjoner>

Statistisk sentralbyrå (2022d). *Tabell 10552: Avganger etter fengslingsstype, kjønn, statistikkvariabel, år og avgangstype:* [Statistikk]

<https://www.ssb.no/statbank/table/10554/tableViewLayout1/>

Statistisk sentralbyrå (2023) 13942: *Aktivitet, kapasitet og beleggsprosent i spesialisthelsetjenesten, etter region, tjenesteområde, statistikkvariabel og år* [Statistikk]

<https://www.ssb.no/statbank/table/13942/tableViewLayout1/>

Straffegjennomføringsloven (2001) *Lov om gjennomføring av straff* LOV-2001-05-18-21 Lovdata.

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2001-05-18-21?q=straffegjenn>

Vige Å. M. (2018) Kvinnens erfaringer med å sone i norske fengsler våren 2017, Rapport nr. 1/2018 JURK.NO

<https://foreninger.uio.no/jurk/publikasjoner/H%20Temarapporter/E%20Norsk%20fengselsrapport%202018.pdf>

S. Holmbukt (2011) Effektivitetsanalyse av norske fengsler, Handelshøgskolen i Tromsø, Mastergradsoppgave

<https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/3596/thesis.pdf?sequence=1>

Svendsen, V.G., Stavseth, M.R., Skardhamar, T. et al.(2023) Psychiatric morbidity among women in Norwegian prisons, 2010–2019: a register-based study. *BMC Psychiatry* 23, 390

<https://bmcp psychiatry.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12888-023-04886-7>

UN General Assembly, United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Mandela Rules),

https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Nelson_Mandela_Rules-E-ebook.pdf

6.1 Selvvalgt litteratur

Forfatter(e)	Tittel	Forlag / Tidsskrift	År	Kapiteler / Sider	Antall sider
Metode					
Dalland, O	Metode og oppgaveskriving, 7.utgave	Gyldendal	2020		272
Teori					
Amundsen M.	Kjønnsforskjeller i psykisk helse i norske fengsler	Nordisk Tidsskrift for Helseforskning, nr. 2	2011	1-12	12
Bucerijs, S og Sandberg, S	Women in Prisons	Crime and Justice Volume 51, Issue 1: Prison and Prisoners	2022	137-186	49
Børjesson, P., Eriksson, E., Larm, P, Hellstrøm, C & Rødlund, A.	Vem ser oss? En studie om kvinner i missbruk och deras opplevelser av våld i nära relation	Länsstyrelsen i Västmanlands län	2021	1-25	25
Cramer, V	Forekomst av psykiske lidelser hos domfelte i norske fengsler	Kompetansesenter for sikkerhets-, fengsels- og rettspsykiatri, Helseregion Sør-Øst, Prosjektrapport 2014-1	2014	1-42	42
Fazel S. & Seewald K.	Severe mental illness in 33 588 prisoners worldwide:	The British Journal of Psychiatry, 200(5)	2012	364-373	9

	systematic review and metaregression analysis				
Gelb, K.	Gender Differences in Sentencing Outcomes	State of Victoria, Sentencing Advisory Council	2010	1-63	63
Hammerlin, Y.	Selv mord og selvmordsnærhet i norske fengsler	Kriminalomsorgens utdanningscenter	2009	Kap 4 51-64	13
Hellebust, M., Scharff Smith, P., Lundeberg I. og Skilbrei M.- L.	Lengst inne i fengselet – kvinnelige innsatte med behov for helsehjelp	Universitetet i Oslo	2021	1-182	182
Lundeberg I., og Scharff Smith P.	Kjønn, soningsforhold og helseutfordringer i fengsel Normalitetsprinsi ppet og kvinner på høy sikkerhet i norske fengsler	Kritisk juss Volum 49 • Nummer 1-2	2023	27-50	23
Mykletun, A., Knudsen, A. K., & Mathiesen, K. S	Psykiske lidelser i Norge: Et folkehelseperspek tiv.	Folkehelseinstituttet.	2009	13-22	9

Regjeringen	Regjeringens gjenoppbygging av kriminalomsorgen fortsetter	Statsbudsjettet 2024	2024		1
Svensden, V.G., Stavseth, M.R., Skardhamar, T. et al.	Psychiatric morbidity among women in Norwegian prisons, 2010–2019: a register-based study.	BMC Psychiatry 23, 390	2023		8
UN General Assembly	United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Mandela Rules)		2015		36
Vige Å. M.	Kvinnens erfaringer med å sone i norske fengsler våren 2017	Rapport nr. 1/2018 JURK.NO	2018	1-77	77
					Totalt 549 sider